

НАУЧНОМ ВЕЋУ МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

На седници Научног већа Медицинског факултета у Београду, одржаној дана 30.06.2023. године, број 14/XV-3/3-ОСБ, именована је комисија за оцену завршене докторске дисертације под насловом:

„Процена квалитета живота опијатских и алкохолних зависника и њихових старатеља“

кандидата др Оливере Сбутеге Филиповић, запослене у Специјалној болници за болести зависности у Београду. Ментор је Проф.др Јадранка Максимовић. Коментор је Проф.др Александар Јовановић.

Комисија за оцену завршене докторске дисертације именована је у саставу:

1. Проф.др Сандра Шипетић Грујичић, професор Медицинског факултета у Београду
2. Проф.др Дејана Вуковић, професор Медицинског факултета у Београду
3. Проф.др Драгана Игњатовић Ристић, професор Медицинског факултета у Крагујевцу.

На основу анализе приложене докторске дисертације, комисија за оцену завршене докторске дисертације једногласно подноси Научном већу Медицинског факултета следећи

ИЗВЕШТАЈ

А) Приказ садржаја докторске дисертације

Докторска дисертација др Оливере Сбутеге Филиповић написана је на укупно 73 страна и подељена је на следећа поглавља: Увод, Циљеви рада, Материјал и методе, Резултати, Дискусија, Закључци и Литература. У дисертацији се налази укупно 23 табела, и 19 слика. Докторска дисертација садржи и сажетак на српском и енглеском језику, податке о комисији, захвалницу и биографију кандидата. **Увод** је написан на 22 стране, садржи 6 целина, 1 табелу и 2 слике. У овом делу је дефинисано шта је опијатска и алкохолна зависност, који су знаци и симптоми зависности, а наведене су и дијагностички критеријуми за дијагностиковање исте. Приказана је распрострањеност болести зависности

у земљама широм света и код нас. Описани су узроци настанка болести, као и детаљна и савремена терапија лечења. Дата је јасна дефиниција старатеља зависника од опијата и алкохола. Указано је на значај других коморбидитетних стања повезаних са зависношћу као и веза између ургентне психијатрије и зависности. Такође је приказан детаљан осврт на досадашња сазнања везана за квалитет живота повезан са здрављем уопште и на квалитет живота повезан са опијатским и алкохолним зависницима и њиховим старатељима. Описани су инструменти за мерење квалитета живота.

Циљеви истраживања су јасно и прецизно дефинисани. Усмерени су на испитивање квалитета живота код опијатских и алкохолних зависника и њихових старатеља. Истраживање је имало за циљ да испита да ли постоји разлика у квалитету живота код опијатских и алкохолних зависника. Као циљ истраживања наведено је и испитивање предиктора који доприносе бољем односно лошијем квалитету живота код зависника од психоактивних супстанци и њихових старатеља.

У поглављу **материјал и методе** наведено је да је спроведена студија пресека која је обухватала зависнике од психоактивних супстанци, као и њихове старатеље. Истраживање је спроведено у Специјалној болници за болести зависности у Београду. Ово истраживање је одобрено од стране Етичке комисије Медицинског факултета Универзитета у Београду као и Етичког комитета Специјалне болнице за болести зависности у Београду. Детаљно је описан начин селекције испитаника као и критеријуми за укључивање и за искључивање из студије пресека. У оквиру овог поглавља прецизно су описани инструментни мерења примењени у студији пресека (општи упитник, упитник за мерење квалитета живота: СФ – 36, Бекова скала депресивности као и Питсбургов упитник за процену квалитета сна). Наведене су и статистичке методе које су примењене у анализи дескриптивних карактеристика као и у анализи предиктора квалитета живота.

Поглавље **резултати** је написано на 26 страна и садржи 21 табелу и 16 слика. У овом поглављу детаљно су описани и јасно представљени резултати ове дисертације.

Дискусија је написана на 4 страна јасно и прегледно, уз приказ података других истраживања са упоредним прегледом добијених резултата докторске дисертације.

Закључци сажето приказују најважније налазе који су проистекли из резултата рада.

У поглављу **литература** неведене су 121 библиографске јединице из страних и домаћих публикација.

Б) Кратак опис постигнутих резултата

Укупан број испитаника који је укључен у студију износио је 272. У студију је укључено 136 пацијената зависника од психоактивних супстанци као и 136 старатеља наведених пацијената. Резултати указују да је у испитиваном узорку било највише пацијената мушког пола њих 118 у односу на 18 жена. Резултати указују да су жене старатељи бројнији у односу на особе мушког пола. Зависници од психоактивних супстанци су у највећем броју припадали старосној популацији ≤ 39 година, у односу на њихове старатеље који су чинили старији узраст ≥ 50 година. Истраживањ указује да највећи број пацијената

како и њихових старатеља има завршено средње стручно образовање. У истраживању је приказана разлика у социоекономском статусу код пацијената и старатеља, као и утицај болести на погоршање истог. Испитивањем животних навика утврђено је да 89% зависника припада групи пушача у односу на 41,2 % старатеља. Резултати ове студије пресека броје највише опијатских, а потом и алкохолних зависника. Прва психоактивна супстанца у 46,2% била је марихуана. Већа између пацијената и старатеља испитаника указала је да је највећи број старатеља у тренутку испитивања припадао групи родитеља. Резултати испитаника Специјалне болнице за болести зависности у Београду указују да су средњи резултати СФ- 36 домена испитивања у вредностима од 57,1 до 65,3 изузимајући физичко функционисање, телсени бол и укупан скор физичког здравља који су описани вишим вредностима код пацијената. Пацијенти у већем броју пријављују боље здравствено стање у односу на прошлу годину, у односу на старатеље који сматрају да је здравље горе или исто у наведеном периоду. Није показана разлика у СФ-36 скоровима квалитета живота између опијатских и алкохолних зависника. И пацијенти и старатељи показују неке форме депресија током испитивања, с тим да се теже форме депресивне симптоматологије запажају код пацијената. Истраживање указује да је субјектни квалитет спавања као и просечна дужина сна лошија у односу на пацијенте. Линеарна регресиона анализа зависне варијабле указује да су предиктори лошијег квалитета живота код пацијената већа старост пацијената и лошији социоекономски услови, док је код старатеља поред лошијег социоекономског статуса, веће старости за предиктора лошијег квалитета уочен и женски пол.

Ц) Упоредна анализа докторске дисертације са резултатима из литературе

До сада, ни један специфичан упитник за мерење квалитета живота оболелих од меланом није преведен и лингвистички и културолошки адаптиран за српски језик. Анализа интерне конзистентности упитника ФАЦТ – М преко Кронбаховог алфа и МекДоналдовога омега коефицијента у српској популацији пацијената оболелих од меланом показала је сличности са другим публикацијама у којима су вредности алфа коефицијента износиле 0.950 (Cornier и сар., 2007.). Највише вредности алфа и омега коефицијента, при анализи појединачних домена ФАЦТ – М упитника забележене су у доменима функционалног и физичког благостања док су најниже вредности ових коефицијената забележени у домену емоционалног благостања што је у складу са другим публикацијама (Webster и сар., 2003, Di Bella и сар., 2018, Bharmal и сар., 2020). Поређење примењене конфирматорне, а посебно експлоративне факторске анализе у процени конструкционе валидности упитника је отежано због чињенице да слична истраживања углавном користе конфирматорну факторску анализу и неке друге аспекте психометријских анализа (Bharmal и сар., 2020, Bharmal и сар., 2017). Анализа дискриминаторне валидности ФАЦТ – М упитника као и корелације његових домена са доменима, композитним скоровима и укупним скором СФ – 36 упитника показала је сличне резултате које пријављују и други аутори (Bharmal и сар., 2020, Askew и сар., 2011).

Анализа демографских карактеристика и карактеристика меланом код особа код којих је процењиван квалитет живота у оквиру простективне кохортне студије показала је одређене сличности, али и разлике у односу на литературне податке. То се, пре свега, односи на већу заступљеност мушког пола са локализацијом меланом на трупу што

одоговара епидемиолошким подацима (American Cancer Society, 2020), међутим у испитиваној кохорти забележена је већа учесталост нодуларног меланома што одступа од познатих епидемиолошких података (Brunssen и сар., 2019., Tas и сар., 2021, Rossi и сар., 2014). У прилог агресивности болести у испитиваној популацији иде податак о већој учесталости метастаза меланома, и то макрометастаза, у регионалним лимфним чворовима у односу на податке из литературе (Rossi и сар., 2014, Guggenheim и сар., 2008).

У испитиваној кохорти само је 8,6% особа имало ниже вредности лактатдеhidрогеназе (ЛДХ) у односу на иницијалне што наводи да вредности лактатдеhidрогеназе немају велики значај при дијагнози меланома што је и закључак неких других истраживања (Wang и сар. 2004), док су вредности ЦРП – а, као неспецифичног маркера инфламације, забележене код већег броја испитаника (21,1%) што се доводи у везу са непосредно спроведеним хируршким лечењем (Santonocito и сар., 2014) и/или присутним коморбидитетима (Davey Smith и сар., 2005). Подударно подацима из литературе и трендовима (Nurminen и сар., 2007, Чапуу и сар., 1996., Dawson-Hughes и сар., 2005, Malabanan и сар., 1998, Holick и сар., 2005, Thomas и сар., 1998, Wyatt и сар., 2015) вредности витамина Д у серуму код највећег броја испитаника и на иницијалном и контролном мерењу биле су инсуфицијентне. Податак да су старији испитаници имали виши иницијалне и контролне вредности ЛДХ, више вредности ЦРП на контролном мерењу и ниже иницијалне вредности витамина Д као и лошије опште стање може се довести у везу са појавом дисеминације болести односно метастаза што је слично резултатима других истраживања (Fang и сар., 2015, Deichmann и сар., 2004, Sadetsky и сар. 2012). Попут неких других истраживања (Wyatt и сар., 2015, Gambichler и сар., 2013, Newton-Bishop и сар., 2013, Cattaruzza и сар., 2019, Bade и сар., 2014, Lim и сар., 2018, Saiag и сар., 2015) показано је да су ниже контролне вредности витамина Д у серуму биле значајно повезане са већом дебљином меланома по Бреслов – у, мада нека истраживања то не потврђују (Lombardo и сар., 2021).

У испитиваној популацији квалитет живота мерен ФАЦТ – М упитником на иницијалном и контролном мерењу је био изнад просека при чему је регистровано побољшање у више од половине испитаника током периода праћења. Литературни подаци везани за квалитет живота оболелих од високоричног меланома коже након примарног хируршког лечења нису обимни, а често су и неконзистенти управо због различитог методолошког приступа (Hamel и сар, 1999., Cornish и сар., 2009). Ипак, неки аутори наводе да квалитет живота оболелих од меланома након хируршког лечења, а без знакова поновне појаве болести, не мора бити значајније нарушен, већ може бити компарабилан са општом популацијом што је слично резултатима овог истраживања. (Heino и сар., 2019, Schlesinger-Raab и сар., 2010).

Подаци о степену депресивности који су забележени код 12,7% испитаника на иницијалном мерењу уз пораст на контролном мерењу – 26,8% у складу су са подацима о учесталости депресивности из литературе у којима се пријављује степен депресивности код оболелих од меланома између 6 и 28% код раних стадијума меланома (Brandberg и сар., 1992, Brandberg и сар., 2000). Други аутори пријављују нешто нижу учесталост депресивности (4 – 19 %) (Brandberg и сар., 1995, Sigurdardóttir и сар., 1993), други вишу – 30% (Kasparian и сар., 2009) при чему учесталост депресивности није статичка категорија, већ се може мењати током времена (Beesley и сар., 2020) што је примећено и у овом

истраживању. Степен депресивности испитаника био је један од најважнијих предиктора квалитета живота повезаног са здрављем мереним СФ – 36 упитником (сви домени, композитни скорови и укупан скор) и квалитета живота повезаног са меланомом мереним ФАЦТ – М упитником (домени ФАЦТ – Г, МС и МСС), и на иницијалном и контролном мерењу, што је у сагласности и са литературним подацима да је виши степен депресивности статистички значајно повезан са лошијим квалитетом живота (Krajewski и сар., 2018).

Као значајан предиктор квалитета живота повезаног са здрављем и квалитета живота повезаног са меланомом, као и промена квалитета живота током периода праћења издвојиле су се особине меланома и то дебљина меланома по Бреслов – у и појава метастаза. Бољи квалитет живота имале су особе са тањим меланом при дијагнози што је било очекивано и у складу са литературним подацима да је дебљина меланома најзначајнији независан прогностички фактор за поновну појаву болести, односно метастаза (Breslow, 1990, Keung и сар., 2018).

Анализа исхода болести током периода праћења показала је да је поновна појава болести потрђена у око 1/3 испитаника при чему је мањи број развио рецидив болести (7,4%), док су код већег броја (23,5%) испитаника потврђене удаљене метастазе. Чињеница да су испитаници праћени годину дана и да су током тог периода развили рецидив и метастазе меланома иде у прилог агресивности болести у овој популацији при чему литературни подаци показују да се највиша стопа рецидива и метастаза региструје унутар 2 – 3 године од примарног хируршког лечења (von Schuckmann и сар., 2019, Romano и сар., 2010, Mervic и сар., 2012). Додатно, показано је да се и даље дијагностикују дебели меланоми што је у складу са неким претходним публикацијама (Kandolf-Sekulović и сар., 2012). Показано је да је постојање улцерације у примарном меланому значајан предиктор појаве рецидива болести, али и удаљених метастаза што је у складу са чињеницом да је постојање улцерације независан прогностички фактор повезан са вишим ризиком за релапс болести (Balch и сар., 1999, Cherobin и сар., 2018) односно за развој рецидива и метастаза меланома. Дебљина меланома по Бреслов – у, односно ТНМ – Т стадијум, али и већа захваћеност лимфних чворова при дијагнози (ТНМ – Н) су показали статистичку повезаност са појавом метастаза током праћења, а већ познати литературни подаци потврђују ову опсервацију (Berghe и сар., 2021). У испитиваној кохорти ризик за развој метастаза био је 6,7 пута већи за особе мушког пола што иде у прилог многобројних литературних и епидемиолошких података (Pollack и сар., 2011, Måsbäck и сар., 2001, Slingluff и сар., 1988, Vossaert и сар., 1992, Mervic и сар., 2012)

Д) Објављени радови који чине део докторске дисертације

Maksimovic J, Sbutega O, Pavlovic A, Vlajinac H, Kavacan I, Vujcic I, et al. Characteristics and quality of life of substance users and their caregivers. *Medicine* 2022;101:31(e29699).

Е) Закључак (образложење научног доприноса)

Докторска дисертација „ Процена квалитета живота опијатских и алкохолних зависника и њихових старатеља “ др Оливере Сбутеге Филиповић, као први овакав рад у нашој популацији представља оригинални научни допринос у разумевању квалитета живота особа који болују од опијатске и акохолне зависности и њихових стартеља. Овим истраживањем су у популацији пацијента у Србији идентификовани одређени социо – демографски фактори, како врста зависности утиче на квалитет живота пацијената и њихових стартеља као и предикторе за бољи квалитет живота код пацијената и њихових стартеља. Информације добијене овим истраживањем омогућавају спровођење даљих истраживања квалитета живота већег броја оболелих од зависности али и њихових стартеља. Добијени резултати упућују на даље правце деловања са циљем унапређења лечења и квалитета живота оболелих од зависности али њихових стартеља који су директно погођени болешћу у оквиру мултидисциплинарног и свеобухватног приступа.

Ова докторска дисертација је урађена према свим принципима научног истраживања. Циљеви су били прецизно дефинисани, научни приступ је био оригиналан и пажљиво изабран, а методологија рада је била савремена. Резултати су прегледно и систематично приказани и дискутовани, а из њих су изведени одговарајући закључци.

На основу свега неведеног, и имајући у виду досадашњи научни рад кандидата, комисија предлаже Научном већу Медицинског факултета Универзитета у Београду да прихвати докторску дисертацију под називом „ Процена квалитета живота опијатских и алкохолних зависника и њихових старатеља “ кандидата др Оливере Сбутеге Филиповић и одобри њену јавну одбрану ради стицања академске титуле доктора медицинских наука.

У Београду 30.06.2023.г,

Чланови комисије:

Проф.др Сандра Шипетић Грујичић

Проф.др Дејана Вуковић

Проф.др Драгана Игњатовић Ристић

Ментор

Проф.др Јадранка Максимовић

Коментор

Проф.др Александар Јовановић
